

Den histor

Timo Eskola

Målning från Hotell Gilgal i Tel Avivista. Foto: Aija Aurén

Den historisk-kritiska bibelforskningen har varit omtalad och omdebatterad i årtionden. Det finns de som menar att den är det enda rent vetenskapliga tillvägagångssättet när det gäller bibelforskning. Andra menar att den kristna trons kärna på detta sätt går förlorad. På senare tid har dock flera experter inom området börjat tala om den historisk-kritiska metodens undergång. Men vad går egentligen en allmän historisk forskning ut på?

Den enda sanna vetenskapen?

En utgångspunkt kunde vara att säga något om vad en historisk undersökning av Bibeln går ut på. Det räcker med att läsa Dan Browns *Da Vinci-koden* för att inse vad en bibelläsning, som utgår från läsarens egna känslor eller från den omgivande kulturen, kan leda till. Om perspektivet inte styrs av en historisk läsning, är det inte förvånande att Jesus gifter sig och att kristendomen förvandlas till ett feministiskt hemligt sällskap. Men redan en snabb blick på Nya testamentets historiska inne-

håll räcker för att klassa dylika påhitt som en enskild författares något underhållande fantasier. Utanför de fiktiva romanerna var Jesus de facto en unik historisk människa, och de dokument som vittnar om honom kan man relativt enkelt placera i historien. Att noggrant studera dessa dokument förutsätter ingående kunskap i grekiska och överlag att man omsorgsfullt sätter sig in i antika texter. Härvidlag torde det inte finnas några genvägar.

Den historiska metoden kan dock i praktiken innebära flera saker, även om det finns de som hävdar att så inte är fallet. Den historisk-kritiska metoden har särskilda drag. När han ännu var i tjänst, skrev professor Heikki Räisänen att *"Muunlaista vakavasti otettavaa raamatuntutkimusta kuin historiallis-kriittinen ei kuitenkaan ole olemassa."* (Miten ymmärrän Raamattua oikein, Räisänens kursivering). Eftersom Räisänen är den person som har lett och styrt den finländska nytestamentliga forskningen i fyrtio år, har detta påstående ett märkbart inflytande. Men vad betyder termen "historisk-kritisk"?

Men vad betyder termen? Den som med öppet sinne önskar få ett svar på

iska bibelforskningen i förändring

den frågan lär bli konfunderad, för uppkomsten av begreppet är minst sagt höljt i dunkel. När det blivit till är oklart, inte ens tyska ordböcker ger någon beskrivning av det eller anger vem som myntade begreppet. I ordböckerna används det i största allmänhet för att beskriva så gott som allt slag av historiskt inriktad bibelkritik, och experten inom området – Kümmel – nämner knappt begreppet. Allt detta gör diskussionen avsevärt mer krånglig.

Så gör termen en plötslig entré inom forskningsfältet. Den används redan i slutet av 1800-talet men befästs mer allmänt på det vetenskapliga området först på 1900-talet i Tyskland. Varje generation och så gott som varje enskild forskare definierar dessutom den historisk-kritiska forskningen på olika sätt. Den företräder inte ens någon enskild forskningsmetod, även om såväl den formhistoriska skolan som den redaktionskritiska dito – bägge välkända metoder i Finland – ofta anses höra till den.

Vetenskaplig brokighet

Någon entydig historisk-kritisk forskning har således aldrig existerat, även om Räsänen verkar utgå ifrån det. Det som började med en hegeliansk tolkning fortsatte med en bausk som i sin tur efterträddes av en av naturvetenskaperna präglad världsbild på jakt efter varje spår av det övernaturliga. Därefter inbillade sig den tyska historismen att historien kan beskrivas på samma sätt som naturlagarna. Av detta potpurri plockade sedan den formhistoriska skolan de bitar som för

stunden tjänade dess syften – utan att det fördenskull skulle ha uppstått någon enhetlig metod. Det mest genanta – speciellt med tanke på den finländska bibeldiskussionen – är att det historisk-kritiska inte ens som begrepp har fått någon desto mer explicit betydelse. Riekkinen och Veijola – författarna till den finländska metodboken – verkar nästan sky användandet av begreppet i sin bok. Av allt att döma har begreppet ”historisk-kritisk forskning” i den finländska debatten mest använts som ett slagträ, som syftat till att dra skam över varje försök till klassisk bibeltolkning.

Historisk forskning i förändring

Det kanske största problemet med föreställningen om en enhetlig historisk-kritisk forskning är att historieteorin utanför teologin har förändrats många gånger. I England började Collingwood att betona idéhistoriens betydelse medan Popper underminerade den vitt spridda historismen. I dess ställe kom tankar kring konkurrerande historiska rekonstruktioner medan Hayden White i sin tur har fått stå för den s.k. narrativistiska historieskrivningen. Sedermera har forskningen alltmer fokuserat på mer avgränsade fackområden och fjärrmat sig från stora heltäckande teorier. De bibelforskare som än i dessa dagar talar för en historisk-kritisk forskning, har således fallit av kälken. Eftersom begreppet likväl ännu används i debatten bör vi lära oss att ifrågasätta de föråldrade slagorden. Historisk forskning behövs, men dess tillvägagångssätt (och resultat) är helt annorlunda än vad de var för hundra år sedan.